MALÝ

ORBIS PICTUS,

vyňatý

z Komenského.

(V řeči české a německé.)

MALÝ
ORBIS PICTUS,

vyňatý

z Komenského.

(V řeči české a německé.)

V Praze.

Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila.

1854.

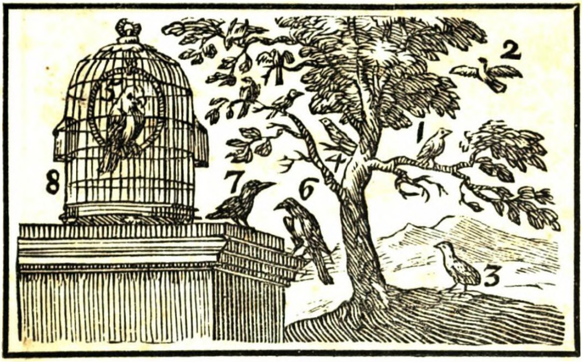

Domáci drůbež.

Kohout (kour) 1, jenž ráno zpívá (kokrhá), má hřeben 2 a ostruhy 3; vykleštěný slove kapoun, a krmí se v posadě (kurníku) 4. Slepice (kura) 5 hrabe na hnojišti a hledá zrnka, jakož i holubi 6, jižto v holubníku 7 se chovají, a krocan (indián, morák, ťopan) 8 s krůtou (morkou, ťopkou) 9 a pihatkou (perlinkou). Krásný páv 10 pyšní se peřím. Čáp (bočan) 11 hnízdí na střeše. Vlašťovice 12, vrabec 13, straka 14, kavka 15 a netopýr 16 (křídlatá myš) lítají okolo domův.

Das Hausgeflügel.

Der Hahn 1, der des Morgens kräht, hat einen Kamm 2 und Spornen 3; gekappt (verschnitten) heißt er Kapaun, und wird gemästet in dem Hühnerkorbe 4. Die Henne 5 scharrt den Mist und sucht Körner, so auch die Tauben 6, welche gezogen werden in dem Taubenhause 7, der kalekutische Hahn (Truthahn, Puter) 8 mit der Truthenne 9 und dem Perlhuhne. Der schöne Pfau 10 brüstet sich mit den Federn. Der Storch 11 nistet auf dem Dache. Die Schwalbe 12, der Sperling 13, die Elster 14, die Dohle 15 und die Fledermaus 16 (geflügelte Maus) fliegen um die Häuser.

Ptáci zpěvaví.

Slavík 1 zpívá nejlíbezněji ze všech. Skřivan 2 prozpěvuje lítaje v povětří, křepelka 3 na zemi sedíc; ostatní na stromových větvích 4, jako: cizí kanárek, pěnkava, stehlík, čížek, jiřička, sikora malá, strnad, červenka neboli čermák, pěnice a j. v. Peřestý papoušek 5, kos 6, špaček 7 se strakou a kavkou učí se lidská slova vyslovovati. Větší díl se jich do klecí 8 zamyká.

Die Singvögel.

Die Nachtigall 1 (Philomele) singt am lieblichsten unter allen. Die Lerche 2 singt fliegend in der Luft, die Wachtel 3 auf der Erde sitzend; die andern auf den Baumästen 4, als: der fremde Kanarienvogel, der Finke, der Stieglitz, der Zeisig, der Hänfling, die kleine Meise, der Emmerling, das Rothkehlchen, die Grasmücke u. a. m. Der bunte Papagei 5, die Amsel 6, der Stahr 7 mit der Elster und Dohle lernen menschliche Worte nachsprechen. Die meisten pflegen in Käfige 8 eingeschlossen zu werden.

Ptáci polní a lesní. Feld- und Waldgeflügel.

Pstros 1 jest největší pták, střízliček (králíček) 2 nejmenší, sova 3 nejopovrženější, dedek (dudek) 4 nejnečistější; rajský pták 5 nejřidčejší. Bažant 6, drof 7, hluchý tetřev (hlušec) 8, jeřábek 9, kuroptev (kuroptva) 10, sluka 11 a kvíčala 12 za lahůdky se mají. Mezi ostatními nejznamenitější jsou: přebedlivý jeřáb 13, úpějící hrdlička 14, žežhule 15, hřivnáč (doupnák), strakopoud, sojka, vrána 16 a jiní.

Der Strauß 1 ist der größte Vogel; der Zaunkönig 2 der kleinste; die Nachteule 3 der verächtlichste; der Wiedehopf 4 der unflätigste; der Paradiesvogel 5 ist der seltenste. Der Fasan 6, der Trappe 7, der taube Auerhahn 8, das Haselhuhn (Birkhuhn) 9, das Rephuhn 10, die Schnepfe 11 und der Krametsvogel 12 werden für Leckerbissen gehalten. Unter den übrigen sind die vornehmsten: der wachsame Kranich 13, die girrende Turteltaube 14, der Guckguck 15, die Holztaube, der Specht, der Heher, die Krähe 16 u. a. m.

Ptactvo dravé.

Orel (orlice) 1, král ptačí, do slunce hledí. Sup 2 a krkavec (havran) 3 živí se zdechlinou (mrchou). Luňák 4 honí kuřata. Sokol 5, krahujec (krahulec) 6 a jestřáb 7 lapají ptáčky. Káně 8 chytá holuby a větší ptáky.

Die Raubvögel.

Der Adler 1, der König unter den Vögeln, sieht in die Sonne. Der Geier 2 und der Rabe 3 nähren sich vom Aas. Der Hühnergeier 4 stellt den jungen Hühnern (Küchlein) nach. Der Falke 5, der Sperber 6 und der Habicht 7 fangen die kleinen Vögel. Der Weihe 8 fängt die Tauben und größere Vögel.

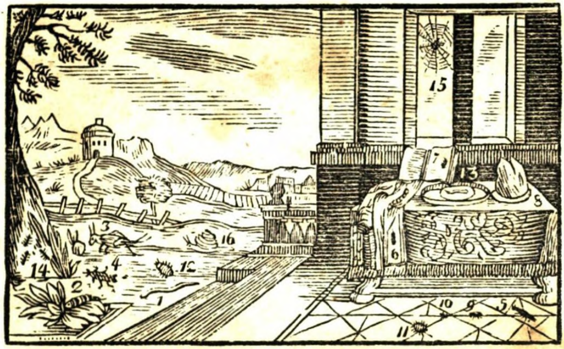

Hmyz létavý.

Včela 1 dělá med, jejžto spásá čmel (čmelák, trout, medojedka) 2. Vosa (vos) 3 a sršeň 4 rání žahadlem, a zvláště dobytek trápí (pokouší) střeček (hovadnice) 5, nás pak moucha 6 a komár 7. Cvrček 8 cvrká. Motýl 9 je zkřídlatělá housenka. Chrobák (chroust) 10 kryje křídla pochévkami. Světluška (muška svatojanská) 11 v noci se svítí.

Fliegende Insekten.

Die Biene (Imme) 1 macht Honig, welchen die Hummel 2 verzehrt. Die Wespe 3 und Horniß 4 verletzen mit dem Stachel; vorzüglich plagt die Bremse 5 das Vieh; uns aber die Fliege 6 und Mücke 7. Die Grille 8 zirpt. Der Schmetterling (Sommervogel, Zweifalter) 9 ist eine geflügelte Raupe. Der Käfer 10 deckt seine Flügel mit (hornartigen) Deckeln. Das Johanniswürmchen 11 glänzt bei der Nacht.

Hmyz lezoucí. **Kriechendes Ungeziefer.**

Červové hlodají věci, hlíšť (dešťovka) 1 zemi, housenka 2 rostlinu, kobylka 3 požitky polní, pilous (muška obilní) 4 obilí, červotoč 5 dřeva, mol 6 šaty a chlupy, mol 7 knihu, masový červ (robák) 8 maso a sýr; skáčící blecha 9, veš a hnidy 10, smradlavá stínka (stěnice) 11 nás štípají. Klíšť (psí blecha) 12 ssaje krev. Bourovec 13 dělá hedbáví. Mravenec 14, příklad pilnosti, je pracovitý. Pavouk 15 plete pavučinu, síť na mouchy. Hlemýžď 16 nosí s sebou skořápku (svůj domek či chaloupku).

Die Würmer benagen die Sachen, der Regenwurm 1 die Erde, die Raupe 2 die Pflanze, die Heuschrecke 3 die Feldfrüchte, der Kornwurm 4 das Getreide, der Holzwurm 5 das Holz, die Schabe 6 die Kleider und Haare, die Motte 7 das Buch, die Maden 8 Fleisch und Käse; der hüpfende Floh 9, die Laus und die Nisse 10, die stinkende Wanze 11 beißen uns selbst. Die Schaflaus 12 saugt das Blut aus. Der Seidenwurm 13 macht Seide. Die Ameise 14, ein Beispiel des Fleißes, ist emsig. Die Spinne 15 wirkt ein Gewebe, als Netz für die Fliegen. Die Schnecke 16 trägt ihr Haus herum.

Dobytek. Das Heerdevieh.

Býk (vůl) 1, kráva 2 a tele 3 srstí se kryjí. Beran 4, skop (skopec), ovce 5 s jehnětem 6 nosí vlnu. Kozel 7 s kozou 8 a kozletem 9 mají chlupy a bradu. Prase, svině (prasnice) 10 se selátky (prasátky) 11 mají štětiny, ale rohů žádných; však ale rozpůlená kopyta (špáry) jako onino.

Der Stier (Ochs) 1, die Kuh 2 und das Kalb 3 sind mit Haaren bedeckt. Der Widder, Hammel (Schöps) 4, das Schaf 5 mit dem Lamme 6 tragen Wolle. Der Bock 7 sammt der Geiß (Ziege) 8 und dem Böckchen 9 haben Zotten und Bärte. Das Schwein, die Sau 10 mit den Ferkeln 11 hat Borsten, aber nicht Hörner; doch aber gespaltene Klauen, wie jene.

Hovada potažní.

Osel 1 a mezek 2 nosí břemena. Kůň 3, jehož hříva zdobí 4, nosí nás samé. Velbloud 5 nosí kupce se zbožím. Slon 6 přitahuje (bere sobě) píci chobotem 7, má dva vypouklé zuby 8 a může unésti i třidceti mužův.

Das Lastvieh.

Der Esel 1 und der Maulesel 2 tragen Lasten. Das Pferd (Roß) 3, welches die Mähne ziert 4, trägt uns selber. Das Kameel 5 trägt den Kaufmann sammt seinen Waaren. Der Elephant 6 zieht an sich das Futter mit dem Rüssel 7, hat zwei hervorragende Zähne 8 und kann sogar dreißig Mann ertragen.

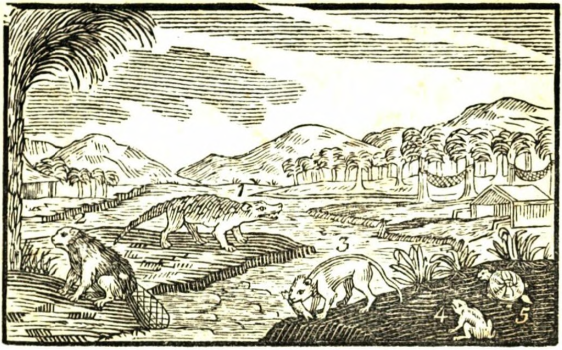

Dobytek divoký.

Zubr 1 a bůvol 2 jsou divocí volové. Los 3, větší koně, jehož kůže nepronikutelná jest, má parohaté rohy, jakož i jelen 4; než srna 5 se srnětem nemá skoro žádných; kozorožec 6 má převeliké rohy; kamzík 7 malinké, za které se na příkré skále věší; jednorožec 8 má jeden, ale drahý, bajkou-li to nepáchne (není-li to smyšlénka). Kanec divoký 9 vzteká se zuboma. Zajíc 10 se děsí. Králík 11 podrývá zemi, jakož i krtek (krtice) 12, jenžto kopce dělá.

Das Wildvieh.

Der Auerochs 1 und Büffel 2 sind wilde Ochsen. Das Elenthier 3, welches größer ist als ein Pferd, und dessen Haut undurchdringlich ist, hat zakkige Hörner, so auch der Hirsch 4; aber das Reh 5 sammt dem Rehkalbe hat fast keine Hörner; der Steinbock 6 hat sehr große Hörner; die Gemse 7 sehr kleine, mit denen sie sich an die Steinklippen hängt; das Einhorn 8 ein einziges, aber kostbares Horn, wenn es nicht eine Fabel ist. Der Eber 9 wüthet mit den Zähnen. Der Hase 10 ist furchtsam. Das Kaninchen 11 durchgräbt die Erde, wie auch der Maulwurf 12, welcher kleine Haufen aufwirft.

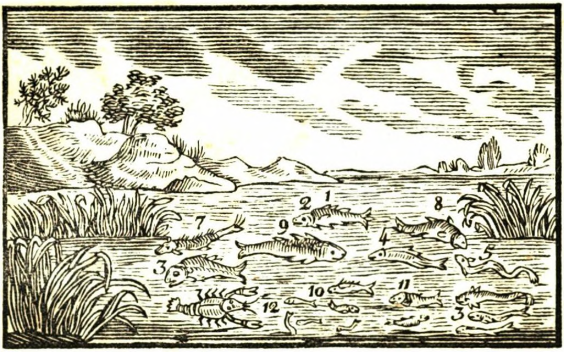

Vodozemní tvorové.

Na zemi i ve vodě žijí: ostrovid 1, ukrutná a loupežná šelma v řece Nilu v Egyptě; bobr 2 má husí nohy k plování a šupinatý ocas; vydra 3 a škřehotavá žába 4 s ropuchou (prašivou žábou). Želv či želva 5 vrchem i spodem přetvrdými skořepinami co štítem okryta jest.

Amphibien.

Auf der Erde und im Wasser leben: das Krocodill 1, ein ungeheures und räuberisches Thier des Nilstromes in Egypten; der Biber 2 hat Gänsefüße zum Schwimmen und einen Schuppenschweif; die Fischotter 3 und der quakkende Frosch 4 nebst der Kröte. Die Schildkröte 5 ist oben und unten mit sehr harten Schalen, wie mit einem Schilde, bedeckt.

Ryby.

Ryba má ploutve (plýtvy) 1, kterými plove, žábry 2, jimiž oddychá, a osti místo kostí; mimo to má samec mléčí, samice jikry. Některé mají šupky (šupiny), jako kapr 3, štika 4. Jiné jsou hladké, jako: úhoř 5 a okatice 6. Jesetr 7 bodlavý (pichlavý) jest a vyrostá nad délku člověka. Tlamatý sum (sumec) 8 je větší než on; ale největší je vyza 9. Ovesničky (slunci) 10, které stádně plovou, jsou nejdrobnější rybičky. Jiné toho druhu jsou: okoun, bělice, parma, lipaň (květovoň), pstruh, mřen, lín 11. Rak a krab 12 kryje se skořápkou, má klepeta, a leze (chodí) vpřed i vzad. Pijavka (pijavice) 13 střebe (ssaje) krev.

Die Fische.

Der Fisch hat Floßfedern 1, womit er schwimmt, Kiefen (Fischohren) 2, wodurch er athmet, und Gräten anstatt der Knochen; überdieß hat der Leimer Milch, der Rogner Rogen. Einige haben Schuppen, als: der Karpfe 3, der Hecht 4. Andere sind glatt, als: der Aal, 5, die Bricke 6. Der Stör 7 ist stachelig, und wächst über Mannslänge. Der weitmäulige Wels 8 ist größer als jener; aber der größte ist der Hausen 9. Die Samenfischchen 10, welche haufenweise schwimmen, sind die kleinsten. Andere dieser Art sind: der Barsch, der Weißfisch, die Barbe, der Esch, die Forelle, der Gründling, die Schleihe 11. Der Krebs und die Krabbe 12 ist bedeckt mit einer Schale, hat Scheren, und gehet vor- und rückwärts. Der Egel 13 saugt das Blut aus.

Ryby mořské a mlže. Meerfische und Muscheln.

Z mořských zvířat největší jest velryba 1, pliskavice 2 nejrychlejší, rejnok 3 nejpotvornější. Jiné se jmenujou okatice 4, losos 5. Jsou také létavé ryby 6. Přidej sledě 7, jižto solení (slanečci), a platýsi (jaziry) 8 s treskami 9, ježto sušené se přinášejí; i potvory mořské: tuleň 10, hrocha a j. Mlž (mušle) 11 má skořápky. Ústřice 12 dává chutné maso. Ostranka a nachovec 13 dává nach čili červec; perlová záklapnice 14 perly.

Unter den Seethieren ist das größte der Wallfisch 1; der Delphin 2 das geschwindeste, der Rochen 3 das seltsamste (mißgestaltetste). Andere werden genannt die Neunauge 4, der Lachs 5. Es gibt auch fliegende Fische 6. Setze hinzu die Häringe 7; welche gesalzen, und die Platteiße 8 mit den Stockfischen 9, welche gedörrt hergebracht werden; und die Seeungeheuer: das Meerkalb 10, das Flußpferd u. dgl. Die Muschel 11 hat Schalen. Die Auster 12 gibt schmackhaftes Fleisch. Die Stachelschnecke und Purpurschnecke 13 gibt Purpur; die Perlenmuschel 14 Perlen.

Orba. Der Feldbau.

Oráč 1 zapřáhá voly 3 do pluhu 2, a drže levou (rukou) kleč 4, pravou votku 5, jíž odstrkuje hrudy 6, oře (krájí) zemi krojidlem (črtadlem) a radlicí 7, která předtím mrvou (hnojem) 8 pohnojena byla, a dělá brázdy 9. Pak seje semeno 10 a zavlačuje branami 11. Žnec 12 žne zralé obilí srpem 13, sbírá hrsti (hrstvy) 14 a váže snopy 15. Mlatec 16 v stodole (na mlatě) 17 mlátí (tříbí) obilí cepem 18, věje věječkou 19, a kdy pleva se oddělila a sláma 20, sypá do pytlů (měchů) 21. Sekáč 22 na louce dělá seno, sekaje trávu travní kosou 23, shrabuje hráběmi 24, dává v kůpy (kopky) 25 podávkami 26 a dováží na vozích 27 do senníka 28.

Der Ackersmann 1 spannt die Ochsen 3 vor den Pflug 2, und indem er mit der linken Hand die Pflugsterze 4, mit der rechten die Rende 5 hält, womit er die Erdschollen 6 beiseite räumt, pflügt er die Erde mit der Pflugschar und dem Pflugeisen 7, die zuvor mit Mist 8 ist gedüngt worden, und macht Furchen 9. Alsdann säet er den Samen 10 und egget ihn ein mit der Egge 11. Der Schnitter 12 schneidet (mähet) ab das reife Getreide mit der Sichel 13, sammelt Hampeln 14 und bindet Garben 15. Der Drescher 16 in der Scheune (Tenne) 17 drischt das Getreide mit dem Dreschflegel 18, wirft es mit der Wurfschaufel 19, und wenn die Spreu und das Stroh 20 abgesondert sind, schüttelt er es in Säcke 21. Der Mäher 22 auf der Wiese macht Heu, hauet das Gras mit der Sense ab 23, und rechet es zusammen mit dem Rechen 24, macht Schober 25 mit der Heugabel 26 und führt es ein mit Fudern 27 auf den Heuboden 28.

Chování dobytka.

Rolí dělání (orba) a dobytka chování bývalo za starodávních časů starostí králů a reků, nyní toliko nejsprostějšího lidu. Skoták (pastucha) 1 vyvolává skot 2 z chlévů 3 troubou (rohem) 4 a žene na pastvu. Ovčák (pasák, pastýř) 5 pase brav (stádo ovcí) 6 píšťalou jsa zásoben 7 a tobolkou 8, jakož i posochem (holí pastýřskou) 9, maje s sebou ovčáckého psa 10, který opatřen jest proti vlkům jehlatým (hřebatým) obojkem 11. Svině 12 krmí se z koryta v chlívku. Nádvornice (sedlka) 13 dojí vemeno kraví 14 při jeslích 15 do dížky (hrotku) 16, a dělá (tluče, vrtí) v máslnici 17 máslo ze smetany, a ze ssedlého mléka syrce (tvarůžky, homolky) 18. Ovcím se stříhá vlna 19, z které se hotoví všelijaký oděv.

Die Viehzucht.

Der Feldbau und die Viehzucht waren vor uralten Zeiten der Könige und Helden, heutigen Tags aber sind sie allein des niedern Volkes Beschäftigung. Der Kuhhirt 1 bläst das Vieh 2 aus den Ställen 3 mit dem Kuhhorne 4 und führt es auf die Weide. Der Schäfer 5 weidet die Heerde 6, ist versehen mit einer Sackpfeife 7 und Hirtentasche 8, wie auch mit dem Hirtenstabe 9, hat bei sich den Rüden (Schafhund) 10, welcher bewaffnet ist wider die Wölfe mit einem stacheligen Halsbande 11. Die Schweine 12 werden gemästet aus dem Trog des Schweinstalles. Die Maierin (Bäuerin) 13 melkt die Euter der Kuh 14 an der Krippe 15 über dem Melkschaff (Melkkübel) 16, und macht im Butterfasse 17 Butter aus dem Milchrahme, und aus der geronnenen Milch Käse 18. Den Schafen wird die Wolle 19 abgeschoren, aus welcher allerlei Kleidungsstücke verfertigt werden.

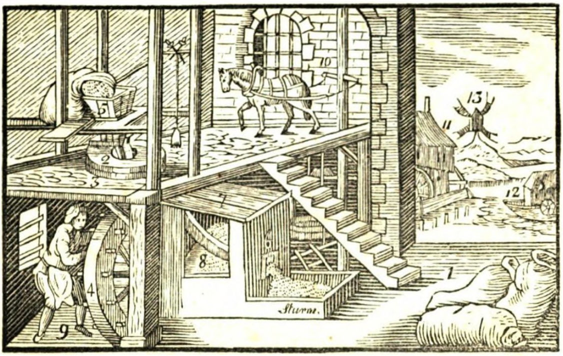

Medaření.

Včely vypouštějí roj (rojí se) 1, a dávají mu vůdce (matku, královnu) 2. Roj ten, když odletem straší (odletěti chce), volá se zpět (vrací se) cinkáním na měděnici 3, a zavírá se do nového úlu 4. Včely staví (dělají) sobě šestihrané sklípky (přehrádky, buňky) 5, a naplňujou je strdí a dělají plásty 6, z nichžto med 7 teče (vytéká). Voštiny ohněm rozpuštěné obracejí se ve vosk 8.

Der Honigbau.

Die Bienen schwärmen 1 und geben dem Schwarm einen Weiser (die Königin) 2. Dieser Schwarm, wenn er wegfliegen oder durchgehen will, wird zurückgebracht durch den Klang eines ehernen Beckens 3, und wird gefaßt in einen neuen Stock 4. Die Bienen bauen sechseckige Zellen 5, füllen dieselben mit Honigseim, und machen Honigkuchen (Fladen) 6, aus welchen der Honig 7 fließt. Die Gewerke (Zellen) am Feuer geschmolzen werden zu Wachs 8.

Mletí.

Ve mlýně 1 běží kámen (žernov) 2 na kameni 3, kolem otáčený 4, mele do koše 5 nasypané zrní a odděluje otruby 6, padající do truhly 7, od mouky přesívající se skrze pytlík 8. Takový mlýn byl napřed mlýn ruční (samotížný, žerna) 9; potom mlýn koňský 10; pak mlýn vodní 11 a mlýn lodní 12; konečně mlýn větrní (větrák) 13.

Das Mühlwerk.

In der Mühle 1 läuft ein Stein 2 über dem andern (Steine) 3 durch ein Rad 4 herumgetrieben, mahlt (zermalmet) die auf den Korb 5 aufgeschütteten Körner, und scheidet die Kleien 6, welche in den Kasten 7 fallen, von dem Mehle, welches durch den Beutel 8 staubt. Eine solche Mühle war erstlich die Handmühle 9; hernach die Roßmühle 10; dann die Wassermühle 11 und Schiffmühle 12; und endlich die Windmühle 13.

Pekařství.

Pekař 1 podsívá mouku na sítě moučném 2 a dává (sype) do díže 3; potom přilévá vody, dělá těsto 4, mísí je kopistí dřevěnou 5; pak dělá chleby (bochníky, pecny) 6, koláče 7, žemle (žemličky, housky) 8, pleténky (věnečky) 9 a j. Pak to klade na lopatu 10 a sází do peci 11 čelestnem 12; dříve ale vyhrabuje hřeblem 13 oheň a uhlí, kteréž dole na hromadu hází 14. A tak se peče chléb, mající kůrku povrch 15 a střídu uvnitř 16.

Die Bäckerei.

Der Bäcker 1 beutelt das Mehl mit dem Mehlsiebe (Reuter) 2 und schüttet es in den Backtrog 3; alsdann gießt er Wasser zu, macht einen Teig 4 und knetet ihn mit dem Knetscheit 5; hernach formt er Brodlaibe 6, Kuchen 7, Semmeln 8, Bretzeln 9 u. dgl. Dann legt er sie auf die Backschaufel 10 und schießt sie in den Backofen 11 durch das Ofenloch 12; doch zuvor scharrt er heraus mit der Ofenkrücke 13 das Feuer und die Kohlen, die er unten zusammenwirft 14. Und also wird Brod gebacken, welches von außen die Rinde hat 15 und inwendig die Brosame (Krume) 16.

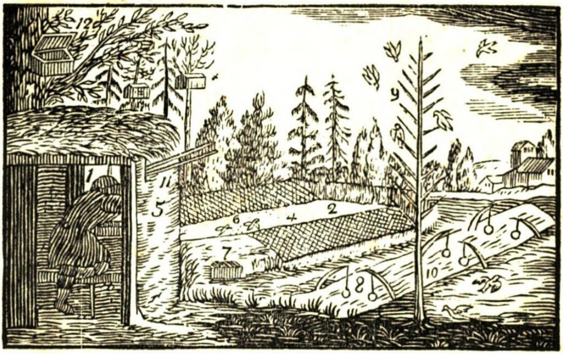

Rybářství.

Rybář 1 chytá ryby buďto na břehu udicí 2, která na prutě (udišti) za nit visí, a na nížto krmě anebo vnada (nástraha) zavěšena jest; buďto loví sakem (čeřenem, přívlačí) 3, jenžto vise na bidle 4 (rahénku) do vody se vpouští; buďto na loďce 5 do síti 6 anebo do vrše 7, která přes noc se potápí.

Die Fischerei.

Der Fischer 1 fängt entweder am Ufer mit der Angel 2, welche von der Angelruthe am Faden herabhängt und an welcher die Speise oder der Köder sich befindet; oder mit dem Schleppnetze 3, welches hängend an der Stange 4 ins Wasser gelassen wird; oder auf dem Kahne 5 mit dem Netze 6; oder mit der Fischreuse 7, welche über die Nacht eingesenkt wird.

Čižba. Der Vogelfang.

Ptáčník (čihař) 1 staví čihadlo (humence) 2, léčí (nalíká) na něm síť na ptáky 3, sype vnadu 4 a schovaje se do boudy 5 vábí ptáky zpěvem volavým (volavců), jižto dílem po humenci běhají 6, dílem v klecích (ve kletkách) 7 zavřeni jsou; a tak zahrnuje sítí přeletující (táhnoucí) ptáky, když na vnadu se spouštějí (padají); aneb léčí oka 8, v nichžto se sami oběšujou a uškrcujou; aneb polikuje lepové vějice 9 na rohatinu 10, do kterých kdy sednou, zapletou (zalepí) si peří, takže nemohou uletěti a na zemi padají; aneb lapá (je) proštípem 11, aneb do sklopce (truhličky) 12.

Der Vogelsteller 1 errichtet einen Lockherd 2, legt darauf das Vogelgarn 3, streut die Atz (Körnet) 4, und indem er sich in die Hütte 5 verbirgt, locket er die Vögel durch den Gesang der Lockvögel, welche theils auf dem Herde laufen 6, theils in Käfigen 7 eingeschlossen sind; und also bedeckt er mit dem Garne die vorbeiziehenden Vögel, indem sie auf die Atz fallen; oder er legt Schlingen 8, in welchen sie sich selbst erhenken und erwürgen; oder er steckt Leimruthen 9 auf die Leimstange 10, auf welchen sie, wenn sie sich darauf setzen, sich so mit den Federn verwickeln, daß sie nicht davon fliegen können und zur Erde fallen; oder er fängt sie mit dem Kloben 11 oder mit dem Meisenschlage 12.

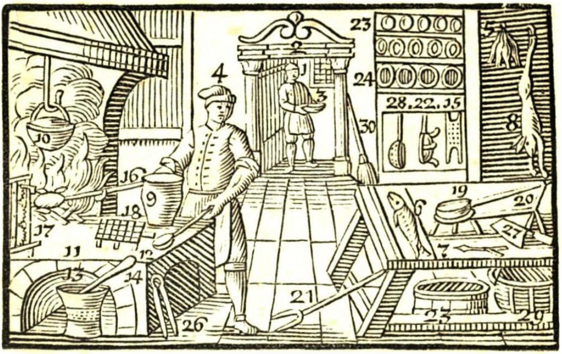

Masné krámy.

Řezník 1 bije dobytek krmný 2, neboť hubený 3 není k jídlu; poráží palicí 4 aneb zařezuje řezákem 5, stahuje z kůže 6 a rozsekává, načež maso na prodej vykládá v masných krámech 7. Vepře (svini) 8 holí (opaluje) ohněm aneb (paří) vřelou vodou 9 a dělá pléce 10, šunky a polty; mimo to všelijaké nadívaniny, veliká jelita, krevnice, jitrnice, klobásy. Sádlo a lůj se přepouští (vyškvařuje).

Die Fleiſchbank.

Der Fleiſcher (Metzger) 1 ſchlachtet (metzelt) das Maſtvieh 2, denn das magere 3 taugt nicht zum Eſſen; ſchlägt es mit der Keule 4 oder ſticht es ab mit dem Schlachtmeſſer 5, zieht die Haut ab 6 und zerhaut es, worauf er das Fleiſch feilbietet auf der Fleiſchbank 7. Das Schwein 8 ſengt er mit Feuer oder brüht es mit heißem Waſſer 9 und macht Hammen (Schultern) 10, Schinken und Speckſeiten; überdieß noch allerhand Würſte, große Würſte, Blutwürſte (Schweißwürſte), Leberwürſte, Bratwürſte. Das Schmeer und Unſchlitt wird ausgeſchmolzen.

Kuchařství. Das Kochwerk.

Špižírník 1 vydává ze špižírny 2 vaření 3, ježto přijímá kuchař 4 a vaří rozličná jídla. Ptáky 5 šklube napřed a kuchá (pytvá); ryby 6 oškrabuje a trhá. Některá masa prostrkuje (špikuje) slaninou pomocí špikovadla 7. Zajíce 8 stahuje. Potom vaří v hrncích 9 a kotlích 10 na ohništi 11 a shání pěnu vařečkou (měchačkou). 12 Vařené koření kořením, kteréž utlouká paličkou 14 ve hmoždíři 13 anebo strouhá na struhadle 15. Některé (maso) peče na rožních 16 a na samopeči 17, nebo na rošti 18; anebo smaží v pánvi 19 na třínožce 20. Kuchyňské nádobí je mimo to: pohrabáč 21, ohřívadlo, křesadlo 22, střez (škopek) 23, v němžto se vyplakujou hluboké 24 i mělké mísy 25, kleště uhelní 26, sekáček 27, sítko (cedník) 28, košík 29 a pometlo (chvoště) 30.

Der Speisemeister 1 gibt aus der Speisekammer 2 die Eßwaren 3, welche der Koch 4 empfängt und mancherlei Speisen kocht. Die Vögel 5 rupft er erstlich und nimmt sie dann aus; die Fische 6 schuppt und spaltet er. Von dem Fleische spickt er einiges mittelst der Spicknadel 7. Die Hasen 8 streift er ab. Hernach siedet er in Töpfen 9 und Kesseln 10 auf dem Herde 11 und schäumt ab mit dem Schaumlöffel 12. Das Gesottene würzt er mit Gewürz, welches er zerstößt mit dem Stämpfel 14 im Mörser 13, oder reibt es auf dem Reibeisen 15. Manches Fleisch bratet er an Bratspießen 16 und am Bratenwender 17, oder über dem Roste 18, oder röstet es in der Pfanne 19 über dem Dreifuße 20. Küchengeräthe sind noch folgende: der Schürhaken 21, die Glutpfanne, das Feuerzeug 22, das Spülfaß 23, worin abgespült werden tiefe 24 und flache Schüsseln 25, die Feuerzange 26, das Hackmesser 27, der Durchschlag (Seiher) 28, der Korb 29 und der Besen 30.

Sbírání vína.

Víno roste na vinici 1, kdežto révy (vinní kmenové) se rozvádějí a proutím ke stromům 2 nebo k tyčkám 3 anebo k latem 4 se přivazujou. Když čas vínabraní (vína sbírání) přijde, řezá vinohradník hrozny, snáší v putnách 5 a sype do kádě 6; nato šlapají druzí nohama 7 anebo tlukou palicí dřevěnou 8 a vytlačujou šťávu čeřenem (lisem) 9, která mest (břeččák) slove 11, jenž do dčberu 10 chycený v nádoby (bečky) 12 se leje, čepem zahrazený (začepovaný) 15 a do sklepů na lihy (kantnéře) 14 uložený ve víno se obracı. Z bečky načaté točí se víno krokvicí (váhou) 13 anebo trubkou 16, v níž kohoutek jest.

Die Weinlese.

Der Wein wächst in dem Weinberge 1, wo die Weinstöcke (Reben) fortgepflanzt und mit Weidenruthen an die Bäume 2 oder an die Weinpfähle 3, oder an die Weinlatten 4 angebunden werden. Wenn die Zeit da ist, den Wein zu lesen, schneidet der Winzer die Trauben ab, trägt sie zusammen in Butten 5 und schüttet sie in die Weinkufe 6; darauf treten andere sie mit den Füßen 7, oder stoßen sie mit einem hölzernen Stämpfel 8, und pressen heraus den Saft auf der Kelter 9, welcher Most heißt 11, der von der Mostkufe 10 aufgefangen, in Weinfässer 12 gefaßt, verspundet 15 und in die Keller auf Lagerhölzer 14 gelegt zu Wein wird. Aus dem angezapften Fasse wird er gehoben mit dem Heber 13 oder mit der Faßröhre 16, in der sich ein Hahn befindet.

Pivovarství.

Kde nemají vína, pije se pivo, které ze sladu 1 a chmelu 2 na kotli 3 se vaří; potom na stoky 4 se vylévá a vystydlé ve děberech 5 do spilek (pivnic, sklepů) 6 se snáší a do sudů se nalévá. Pálenka (hořalka, kořalka) z vinných kvasnic (droždí) v kotli 7, na který postaven jest klobouk 8, mocí tepla vytažená, kape trubou 9 do sklené láhve. Víno a pivo kysnoucí bývá octem. Z vína a medu vaří se medek (medovina).

Das Bierbrauen.

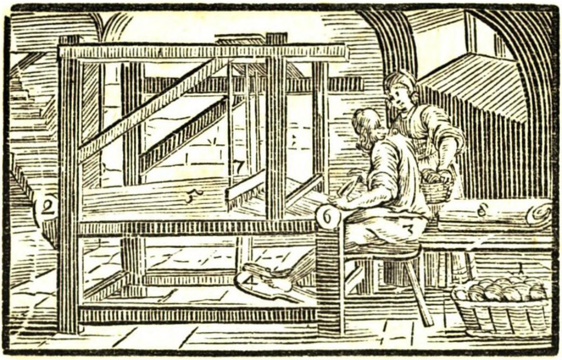
Wo man keinen Wein hat, trinkt man Bier, welches aus Malz 1 und Hopfen 2 im Kessel 3 gesotten, hernach in die Kühlstöcke 4 gegossen, und wenn es sich abgekühlt hat, mittelst der Zuber 5 in die Keller 6 getragen und gefaßt wird. Der Branntwein, welcher aus den Weinhefen in einem Kessel 7, über welchen ein Brennkolben 8 gestellt ist, durch die Kraft der Hitze herausgezogen wird, tröpfelt durch die Röhre 9 in die Glasflasche. Wein und Bier, wenn sie versauern, werden zu Essig. Aus Wein und Honig wird der Meth gesotten.

Práce se lnem. Die Flachsarbeit.

Len a konopě, vodou močené a zase usušené 1, trou se trdlicí (mědlicí) dřevěnou 2, kdežto pazdeří 3 odpadává; pak se vochluje (hachluje) vochlemi (hachlemi) železnými 4, čímž se koudel 5 odlučuje. Čistý len váže se na kužel 6 od přadlí (přadlky) 7, která levou rukou nit vytahuje 8, pravou 12 kolovrátkem (přeslicí) 9 nebo vřetenem 10, na němžto přeslen 11 bývá, točí. Nitě bere na sebe potáč (cívka) 13; odtud motají se na moták (motovidlo) 14; tudy buďto klubka 15 se vijou, nebo přadénka 16 se dělají.

Der Lein und Hanf, im Wasser geröstet und wieder getrocknet 1, wird gebrochen mit der Breche 2, wodurch die Flocken 3 hinwegfallen; alsdann wird er gehechelt mit der Hechel 4, wodurch das Werg 5 abgesondert wird. Der reine Flachs wird gelegt an den Rokken 6 von der Spinnerin 7, welche mit der linken Hand den Faden spinnt 8, mit der rechten 12 das Spinnrad 9 oder die Spindel 10, woran der Einspann (Wirtel) 11 ist, umdreht. Die Faden kommen auf die Spule 13, von welcher sie gehaspelt werden auf die Weife 14, woraus entweder Knäule 15 gewunden oder Strähne 16 gemacht werden.

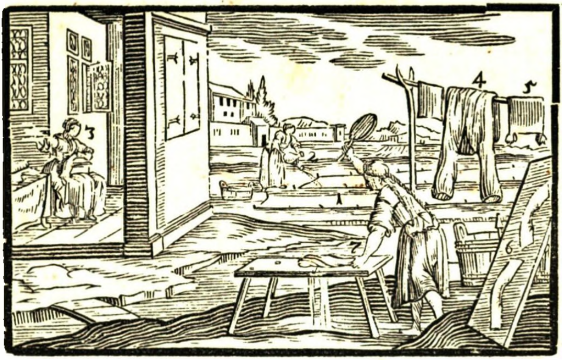

Tkadlectví.

Tkadlec 1 snuje v osnovu klubka (snová osnovu z klubek), a navinuje na vratidlo 2 a sedě za stavem 3 (krosny), šlape nohama na podnožky 4. Brdem roztahuje osnovu 5 a prohazuje člunkem 6, v němžto jest útek, a sráží (doráží) paprskem 7. A tak dělá plátno 8. Tak také soukenník dělá sukno z vlny.

Die Weberei.

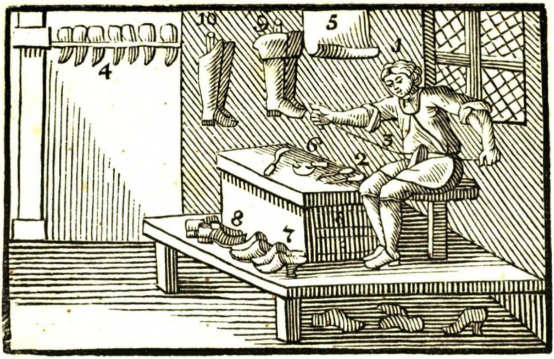
Der Weber zettelt das Garn 1 an und rollt es auf den Weberbaum 2, und indem er sich auf den Weberstuhl 3 setzt, tritt er mit den Füßen die Schämel 4. Mit den Zotten theilt er das Garn 5 und steckt durch dasselbe den Schützen 6, in welchem der Eintrag ist, und macht es dicht mit dem Weberkamme 7. Und auf diese Art webt oder macht er die Leinwand 8. Also verfertigt auch der Tuchmacher das Tuch aus Wolle.

Bělidlo. Die Leinwandbleiche.

Plátna vykládají se na slunce 1, vodou se polévajíce 2, až zbělejí. Z nich šije švadlena 3 košile 4, šátky na nos 5, límce 6, noční čepky a t. d. Tyto, ušpiní-li se, zas se perou od pradleny 7 vodou aneb luhem a mýdlem.

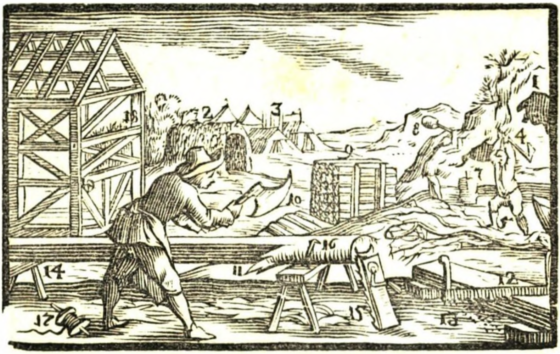
Die Laken werden gebleicht (an die Sonne 1 gelegt) und mit Wasser besprengt 2, bis sie weiß werden. Aus denselben näht die Nähterin 3 Hemden 4, Schnupftücher 5, Kragen 6, Nachtmützen (Schlafhauben) u. dgl. Diese, wenn sie unrein werden, werden wieder gewaschen von der Wäscherin 7 mit Wasser oder Lauge und Seife.

Obuvník. **Der Schuhmacher.**

Obuvník (švec) 1 dělá pomocí šídla 2 a smolené dratve 3 na kopytě 4 z kůže 5, která knejpem 6 se krájí, boty 9, škorně (kratice) 10, trepky 7 a střevíce 8, na nichžto svrchu viděti je nárt, zezpoda podešev a z obou stran lošny.

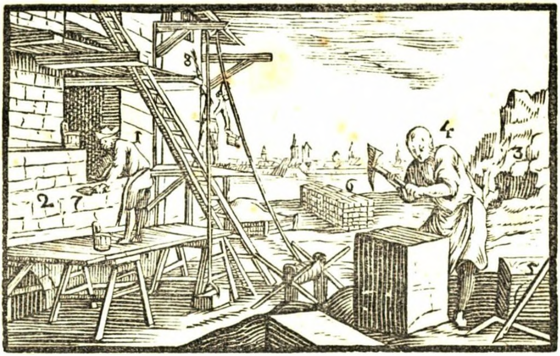
Der Schuster 1 verfertigt mittelst der Ahle 2 und des Pechdraths 3 über dem Leisten 4 aus Leder 5, welches mit dem Kneife 6 zugeschnitten wird, Stiefel 9, Halbstiefel 10, Pantoffeln 7 und Schuhe 8, an welchen zu sehen ist oben das Oberleder, unten die Sohle, und zu beiden Seiten die Läpplein (Laschen).

Tesař. Der Zimmermann.

Člověčí potravu a oděv jsme poznali; nyní následuje obydlí (příbytek) jeho. Z počátku bydleli lidé v jeskyních 1; potom v boudách nebo chatrčích (barácích) 2; pak také ve stanech 3; konečně v domích. Dřevař sekerou 4 poráží a klestí stromy (dřeva) 5, kdežto zůstávají oklestky (klest) 6. Sukovaté dřevo štípá klinem 7, jejžto zaráží palicí 8, a skládá (dělá) hranice 9. Tesař tesá tesnou (oštěpačkou) 10 stavivo (dříví k stavění); z toho padají otesky (tříšťky) 11, a řeže pilou 12, kdežto drtiny (piliny) 13 odpadávají; potom zdvihá trám na kozy 14 pomocí jeřábu 15, přitužuje skobami 16, měří šnůrou 17; pak váže (spojuje, roubí) stěny 18 a sbíjí břevna (trámy) nárožníky 19.

Wir haben die Nahrung und Bekleidung des Menschen kennen gelernt; nun folgt die Wohnung desselben. Zuerst wohnten die Menschen in Höhlen 1; hernach in Laubhütten oder Strohhütten 2; dann auch in Gezelten 3; endlich in Häusern. Der Holzhauer mit der Holzart 4 fällt und behaut die Bäume 5; davon bleiben übrig die Reishölzer (das Reisig) 6. Das knotige Holz spaltet er mit dem Keile 7, welchen er hineintreibt mit dem Schlägel 8, und macht Holzhaufen 9. Der Zimmermann zimmert mit der Zimmerart 10 das Bauholz; davon fallen ab die Späne 11; und säget es mit der Säge 12, wo die Sägespäne 13 davon stäuben; hernach legt er das Zimmerholz auf die Böcke 14 mit Hilfe der Winde 15, befestigt es mit Klammern 16 und mißt es mit der Richtschnur 17; alsdann paart (fügt) er zusammen die Wände 18 und die Balken mit Zimmernägeln 19.

Zedník.

Zedník 1 klade základ a staví zdi 2 buďto z kamene, které lómec láme v lomě 3 a kamenník 4 přitesává (čtverhraní) podlé pravidla (úhelnice) 5, anebo z cihel 6, které se z písku a hlíny, do vody namíchané (vodou rozmíchané) dělají a ohněm vypalujou. Potom obvrhuje (obmítá) ji vápnem (maltou) pomocí ometačky (lžíce zednické) 7 a líčí (bílí) 8.

Der Maurer.

Der Maurer 1 legt den Grund und führt Mauern 2 auf entweder aus Bruchsteinen, welche der Steinbrecher bricht in der Steingrube 3 und der Steinmetz 4 zubereitet nach dem Richtscheit 5, oder aus Ziegelsteinen 6, welche aus Sand und Lehm mit Wasser angemacht, geformt und gebrannt werden. Darnach bewirft er sie mit Kalk (Mörtel) mittelst der Maurerkelle 7, und übertüncht (überweißt) 8 sie.

Stroje. — Gerüste und Werkzeuge.

Co dva unésti mohou na sochoře (drouhu) 1 nebo na nosidlech 2, tolik může jeden utlačiti na kotouči (kolečku, trakaři) 3 s pověšeným za krk popruhem 4. Víc ale může, kdo tíži na válce 6 položenou válí sochorem 5. Hřídel (vratidlo) 7 je sloup, který se točí chozením dokola. Jeřák veliký 8 má duté kolo, kdež kráčeje kdosi břemena z korábu vytahuje anebo do lodí spouští. Berana 9 se užívá k zarážení jehel 10; zdvihá se provazem, táhnoucím se po kolečkách 11, anebo rukama, když má držadla 12.

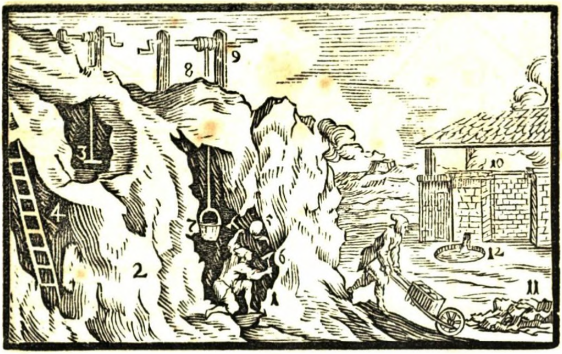
So viel zwei Menschen ertragen können an einer Stange 1 oder auf der Tragbahre 2, so viel kann einer vor sich herschieben auf dem Schubkarren 3 mit einem um den Hals hangenden Tragriemen 4. Mehr aber vermag der, welcher die Last, auf Walzen (Rollen) 6 gelegt, fortwälzt mit dem Hebebaume 5. Der Wellbaum 7 ist eine Säule, welche gedreht wird durchs Herumgehen. Der Kran 8 hat ein hohles Rad, in welchem einer gehend die Lasten aus dem Schiffe hebt oder ins Schiff hinunterläßt. Die Ramme 9 wird gebraucht, um die Wasserpfähle 10 einzuschlagen; sie wird gehoben mit dem Seile, gezogen durch die Rolle im Kloben 11, oder mit Händen, wenn sie Handhaben 12 hat.

Dům. Das Haus.

Přede 'dveřmi domovními je předsíní 1. Dvéře mají práh 3, podvoj 2 a po obou stranách dveřeje 4. Z pravé strany jsou stežeje 5, na nichž visí dvéře 6; z levé strany je zámek 7 nebo závora 8. Pod domem je otevřená síň 9 s kostkovanou (vykládanou) podlahou 10, sloupy podepřená 11, na nižto hlava 12 a zpodek jest 13. Po schodech 14 a točitých schodech 15 se jde k horním ponebím. Zvenku okazujou se okna 16 a mříže 17, pavlače 18, přístřeší 19 a pilíře 20 pro podpírání zdí. Na vrchu je střecha (krov) 21 krytá křídlicemi (korkami, taškami) 22 nebo šindelem 23, jenžto leží na latech 24, ty pak na krokvích 25. Se střechou pojí se žlab (okap) 26. Místo beze střechy jmenuje se výstupek 27. Na střeše jsou vikéře 28, hřeben a korouhvičky (makovice) 29.

Vor der Thüre des Hauses ist die Vorhalle 1. Die Thüre hat eine Unterschwelle 3, Oberschwelle 2, und auf beiden Seiten Pfosten 4. Zur Rechten sind die Thürangeln 5, an welchen die Thüre 6 hängt; zur Linken das Schloß 7 oder der Riegel 8. Unter dem Hause ist der offene Saal 9 mit einem gewürfelten Estrich 10, gestützt mit Säulen 11, an welchen (sich befindet) das Kapital 12 und Postament 13. Auf der Treppe (Stiege) 14 und Wendeltreppe 15 hinauf steigt man in die obern Stockwerke. Von außen sind die Fenster 16 und Gegitter 17, die Gallerien 18, Wetterdächer 19 und Pfeiler 20, das Gemäuer zu stützen. Oben ist das Dach 21 gedeckt mit Ziegeln 22 oder Schindeln 23, welche auf den Latten 24, diese aber auf den Sparren 25 liegen. Am Dache hängt die Rinne (Traufe) 26. Der Ort ohne Dach wird Altan 27 genannt. Auf dem Dache sind die Erker 28, der Giebel und die Wetterfahnen 29.

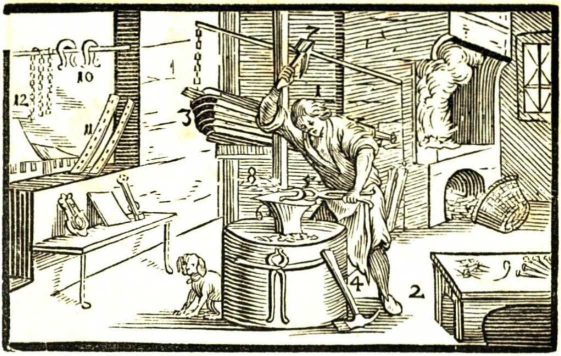

Hornictví.

Horníci (rudníci, kovkopové) 1 spouštějí se do rudní báně 2 po roubíku 3 nebo po žebříku 4 se svítelnicemi 5 a kopají motykou 6 rudu 7, kteráž do košů dávána vytahuje se provazem 8 pomocí vratidla 9 a nosí se do pecí 10, kdež ohněm se přehání, aby vytékal kov 12. Škváry 11 se zvlášť odhazujou.

Der Bergbau.

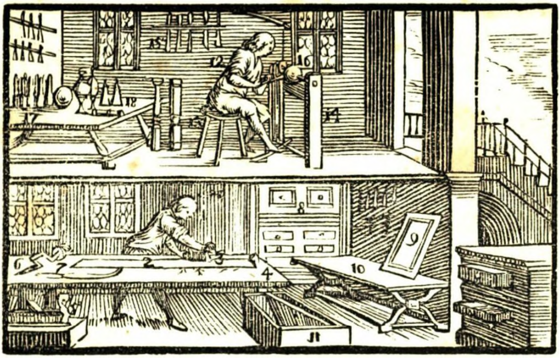
Die Bergknappen 1 lassen sich hinunter in die Schacht des Berkwerkes 2 auf dem Knebel 3 oder auf den Stufen 4 mit dem Lichte 5, und hauen mit der Keilhaue 6 das Erz 7, welches in Körbe gefaßt, mit einem Seil herausgezogen wird 8 durch Hilfe des Haspels 9, und in die Brennhütte 10 gebracht, wo man es im Feuer schmilzt, damit das Metall 12 herausfließe. Die Schlakken 11 werden besonders geschüttet.

Kovář. Der Schmied.

Kovář 1 ve výhni (kovárně) 2 vzdýmá oheň měchem 3, který nadymuje (šlape) nohou 4 a tak rozpaluje železo. Potom vytahuje (vybírá) kleštěmi 5, klade na kovadlinu 6 a kuje (buší) kladivem (perlíkem) 7, an jiskry 8 odskakujou (odletujou). A tak se kujou hřebíky 9, podkovy 10, cány (šíny) 11, řetězy 12, plechy, zámky (klatky) a klíče, stežeje a t. d. Železa rozpálená hasí v hasírně.

Der Schmied 1 in der Schmiede 2 bläst das Feuer auf mit dem Blasebalge 3, welchen er aufbläht mit dem Fuße 4, und auf diese Art macht er das Eisen glühend. Hernach zieht er es heraus mit der Zange 5, legt es auf den Ambos 6 und schmiedet es mit dem Hammer 7, wo die Funken 8 umher sprühen. Und also werden verfertigt die Nägel 9, die Hufeisen 10, die Radeschienen 11, die Ketten 12, die Bleche, die Schlösser mit den Schlüßeln, Thürangeln u. dgl. Das glühende Eisenwerk löscht er ab in dem Löschtroge.

Truhlář a soustružník.
Der Schreiner (Tischler) und der Drechsler.

Truhlář (stolař) 1 tesluje (hobluje) prkna 2 teslem (hoblikem) 3 na teslárně (hoblovací stolici) 4, hladí hladíkem 5, vrtá nebozezem 6, řeže řezáčem 7, spojuje (klíží, klejuje) klejem (klihem) a lištami (mečíky) 8, a dělá tabule 9, stoly 10, truhly (truhličky, schřínky) 11 a j.

Soustružník 12 sedě na stoličce 13 soustruje (vykružuje) soustruhem (soustrem) 15 na stolici soustružní 14 kule 16, kuželky 17, loutky (panny) 18 a podobné věci soustružnické.

Der Schreiner (Tischler) 1 hobelt die Bretter 2 mit dem Hobel 3 auf der Hobelbank 4, glättet (ebnet) sie mit dem Schlichthobel 5, bohrt sie mit dem Bohrer 6, schnitzt mit dem Schnitzer 7, füget sie mit Leim und mit Leisten 8 zusammen, und macht davon Tafeln 9, Tische 10, Kisten 11 u. a. m.

Der Drechsler 12 sitzt auf dem Schämel 13 und drehet mit dem Dreheisen 15 über der Drehbank 14 Kugeln 16, Kegel 17, Püppchen 18 und dergleichen Drehwerk (Drechselwerk).

Hrnčíř.

Hrnčíř 1 sedě za kruhem 2 tvoří (dělá na něm) z hlíny 3 hrnce 4, džbány 5, rendlíky (třínožce) 6, mísy 7, hliněné nádobí 8, kachlíky 9, pokličky (křídly) 10 a j.; potom vypaluje (pálí) v peci 11 a polívá klejtem. Roztlučený (rozbitý) hrnec dává střepy 12.

Der Töpfer.

Der Töpfer 1 ſitzt über der Scheibe 2 und bildet (macht) aus Thon (Lehm) 3 Töpfe 4, Krüge 5, dreifüßige Gefäße 6, Schüſſeln 7, irdene Gefäße 8, Ofenkacheln 9, Stürzen 10 u. dgl.; hernach härtet er ſie im Brennofen 11 und überzieht ſie mit Glaſur. Ein zerbrochener Topf gibt Scherben 12.

Bednář. Der Böttcher oder Faßbinder.

Bednář (bečvář) 1 zástěrou jsa (koží) 2 opásán dělá z prutů lískových 3 na vlku (osní stolici) 4 osníkem (pořízem) 5 obruče a ze dřeva duhy 6. Z duh dělá sudy 7 a bečky 8 o dvou dnou; pak kádě (kadečky) 9, škopíčky (sřezy, střezy) 10, putny 11 a věderce 12 o jednom dně. Potom váže obručemi 13, které spíná (váže) pomocí bečvářského nože 14 vrbovím proutím 15 a pobíjí kyjankou (pobíječkou) 16 a klínem 17.

Der Böttcher (Faßbinder) 1 mit dem Schurzfelle 2 umgethan, macht aus Haselruthen 3 über der Schnitzbank 4 mit dem Schnitzmesser 5 Reife, und aus Holz Dauben 6. Aus Dauben macht er Fässer 7 und Tonnen 8 mit zwei Böden; dann Kufen 9, Waschbecken (Spülgefäße) 10, Butten 11 und Eimer 12 mit einem Boden. Hernach bindet er sie mit Reifen 13, welche er heftet mit Hilfe des Bindmessers 14 mit Weidenruthen 15, und mit dem Schlägel 16 und Treiber 17 anschlägt.

Provazník a řemenář.
Der Seiler und der Riemer.

Provazník 1 kroutí (točí) provazy 2 točením kolečka (přeslice) 3 z koudele 4 anebo z konopě (konopí), kterou okolo sebe dává. Tak se dělají napřed provázky (motouzy) 5, potom provazy (prostranky) 6, posléze lana neb velbloudové 7.

Řemenář 8 krájí z hovězí kůže (kraviny, volovice) 9 řemeny 10, uzdy 11, pásy (popruhy) 12, závěšníky 13, tašky 14, tlumoky (vaky) a j. v.

Der Seiler 1 dreht Seile 2 durch die Umdrehung des Rades 3 aus Werg 4 oder Hanf, was er um sich legt. Also werden verfertiget zuerst das Seilgarn (die Bindfäden) 5, dann die Stricke 6, endlich die Schiffseile (Taue) 7.

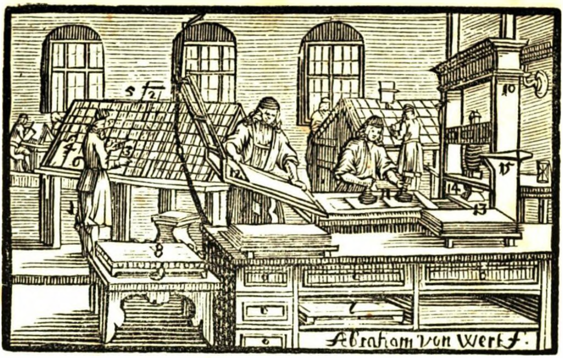
Der Riemer 8 schneidet aus der Rindshaut 9 Riemen 10, Zäume 11, Gurten 12, Gewehrgehänge 13, Taschen 14, Felleisen (Reisesäcke) u. dgl.

Dělání papíru. Die Papiererzeugung.

Staří užívali bukových desk 1 nebo listí 2, jakož i lýčí 3 stromového, zvláště egyptského kře, jemuž říkali papyrus. Nyní je v užívání papír, který papírník v papírně 4 dělá ze lněných veteší (hadrů) 5, které na kašičku se utloukají 6, jižto ve formy (síta) nabíraje 7 rozvodí v archy 8 a na povětří vykládá, aby oschly. Pět a dvadcet jich dělá knihu 9, dvaceti knih rys 10, deset těchto (rysů) balík 11. Co dlouho trvati má, píše se na bláně 12.

Die Alten brauchten buchene Tafeln 1 oder Blätter 2, wie auch Rindenbast 3 der Bäume, besonders eines ägyptischen Gewächses, welches genannt wurde Papyrus. Jetzt bedient man sich des Papiers, welches der Papiermacher in der Papiermühle 4 aus alten Lumpen 5 verfertigt, welche zu einem Brei gestampft werden 6, den er in die Formen schöpft 7 und ausbreitet in Bogen 8, diese aber an die Luft hängt, damit sie trocken werden. Fünf und zwanzig Bogen machen ein Buch 9, zwanzig Buch machen ein Rieß 10, und zehn Rieß machen einen Ballen 11. Was lange dauern soll, wird auf Pergament 12 geschrieben.

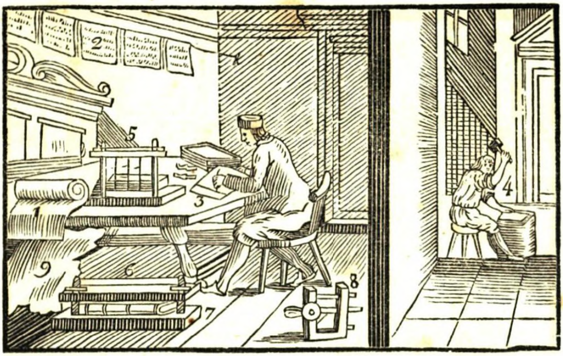

Knihtiskařství.

Knihtiskař má (z kovů) lité písmo (čteny) u velikém počtu rozdělené po přehrádkách 5. Sazeč 1 je vybírá jedno po druhém a skládá (sází) podlé vzoru, který na držádku 2 před ním nastrčený stojí, slova v úhelnici 3, až bývá několik řádků (verš); ty dává (klade) na desku 4, až bývá strana 6; tuto zase na prkno 7, až se naplní arch, který lištami železnými 8 pomocí šroubů 9 svírá (stiská), by se nerozpadl: načež jej do presu dává 10. Tu tiskař jindy pomocí balíků 11, nyní za pomocí válce nadává barvu tiskařskou, klade na to archy, na víko (příklop) dané 12, ježto s formou na podstavu položenou pod plát 13 a vřeteno 14 strká, a tiskadlem 15 přitiskuje činí, že list písmo do sebe vtahuje (vpíjí).

Die Buchdruckerei.

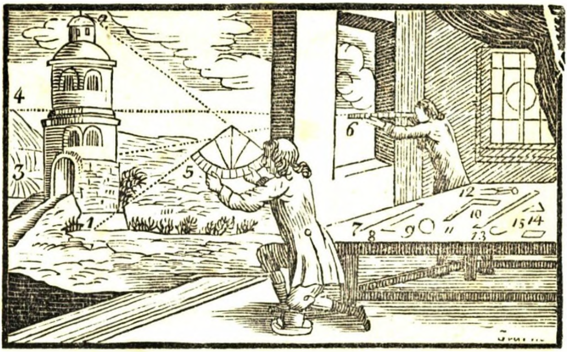
Der Buchdrucker hat metallene Buchstaben (Schrift) in großer Menge, die in Schriftkästchen 5 eingetheilt sind. Der Schriftsetzer 1 nimmt dieselben, einen nach dem andern, und setzt nach dem Muster, welches auf dem Halter 2 vor ihm steckt, Wörter in den Winkelhaken 3, bis einige Zeilen beisammen sind; diese hebt er in das Schiff 4, bis daraus eine Columne (Seite) 6 wird; diese legt er wieder auf das Formbrett 7, bis der Bogen voll ist, den er mit dem Formrahmen 8 durch die Formschrauben 9 zusammenpreßt, damit er nicht von einander falle, worauf er ihn in die Presse 10 einhebt. Alsdann trägt der Drucker, ehemals mit Hilfe der Ballen 11, jetzt mittelst der Walze die Farbe auf, legt darauf den in den Deckel 12 gefaßten Bogen, welchen er sammt der Form auf dem Fundamente unter den Tiegel 13 und Spindel 14 schiebt, und indem er mit dem Schwengel (Bengel) 15 druckt, bewirkt er, daß das Blatt die Schrift an sich zieht.

Knihař. Der Buchbinder.

Před časy klejovali (lepili) papír k papíru, a stáčeli to v jednu stůčku 1; dnešního dne váže knihy knihař, an archy do klihové vody namočené suší 2; potom skládá 3 a tluče kladivem 4; pak sešívá 5, presem 6 svírá (do presu dává), který má dva šrouby 7, na hřbetě kliží (klejuje), ořezákem 8 obřezává, ostatek blanou neb koží 9 povlíká (potahuje), upravuje a přidělává k nim někdy (dle případnosti) záponky 10.

Vor Zeiten leimte man ein Papier an das andere, und wickelte solches zusammen in eine Rolle 1; heutzutage bindet die Bücher der Buchbinder, indem er die Bogen, wenn sie gummirt (planirt) sind, trocknet 2, hernach falzt 3 und mit dem Hammer 4 schlägt; alsdann heftet 5 und in der Presse 6 preßt, welche zwei Schrauben 7 hat, am Rücken leimt, mit dem Schnitthobel 8 beschneidet; endlich mit Pergament oder Leder 9 überzieht, fertig macht, und ihnen (nach Umständen) die Clausuren 10 anschlägt.

Zeměměřictví. Die Erdmeßkunst.

Zeměměřič měří (vyměřuje) vysokost věže 1 — 2 anebo odlehlost míst 3 — 4 buďto čtverníkem 5, nebo měřidlem 6. Podobu věcí značí čárami 7, kouty 8 a koly (kruhy) 9 podle pravidla (pravídka) 10, uhelníce 11 a kružidla 12. Z těch povstávají válec 13, tříhraník (tříhran) 14 čtverohran (čtverhraník) 15 a jiné podoby.

Der Erdmesser mißt die Höhe eines Thurmes 1 — 2 oder die Weite (Distanz) der Oerter 3 — 4 entweder mit dem Quadrate 5, oder mit dem Höhenmeßstabe 6. Die Abrisse der Dinge zeichnet er ab mit Linien (Gleichzügen) 7, Winkeln (Eckzügen) 8, und Kreisen (Ringen 9, Rundzügen) nach dem Lineal (Richtscheit) 10, Winkelmaß 11 und Cirkel (Ringmaß) 12. Aus diesen entstehen die Walze 13, der Triangel (Dreieck) 14, das Quadrat (Viereck) 15 und andere Figuren.

Kupectví.

Zboží odjinad přinešené (přivezené) v kupeckém domě 1 buďto se směňují nebo na prodej se vykládají v krámích 2 a prodávají se za peníze 3 buď odměřené na loket 4, aneb odvážené na váhu 5. Budkáři 6, přechodníci (chozíři) 7 a vetešníci 8 chtějí také slouti kupci. Prodavač 9 ukazuje věc prodajnou (zboží) a cení ji (povídá cenu), mnoholi stojí (zač jest). Kupující (kupovač, kupec) 10 smlouvá, a cenu podává. Pakliby ještě někdo něco podával 11, pouští se věc tomu, kdo nejvíce dává.

Der Handel.

Die Waaren, welche man von andern Orten zuführt, werden im Kaufhause 1 entweder vertauscht, oder feilgeboten in den Kramläden 2, und verkauft um Geld (Münze) 3 entweder abgemessen mit der Elle 4, oder abgewogen auf der Wage 5. Die Budensitzer (Krämer) 6, Hausirer 7 und Trödler 8 wollen auch Kaufleute genannt sein. Der Verkäufer 9 bietet aus die Waare und sagt den Preis, was sie kostet. Der Käufer 10 feilschet und sagt das Gebot. Wenn noch einer zugleich darauf bietet 11, so wird die Waare dem überlassen, der am meisten bietet.

Šermírna. Die Fechtschule.

Šermíři vcházejí v boj na šermišti, potýkajíce se buď meči nebo kordy 1, buď kopími 2 a obosečnicemi 3, buď tesáky 4, buď končíři 5 na konci obvázanými, aby smrtelně (na smrt) neranili, anebo plecem a tulichem (dýkou) 6 pospolu. Zápasníci 7, jižto u Římanů předtím nazí bývali a olejem natření, popadají se vespolek a usilujou, který kterého poraziti by mohl, zvláště podrážením nohou 8. Bitci 9 olověnými rukavicemi a slepobitci (slepotepci) pěstmi se bijou u směšném se potýkání, a to se zavázanýma očima.

Die Fechter (Fechtmeister) schlagen sich auf dem Fechtplatze und kämpfen entweder mit Schwertern oder Degen 1, oder mit Picken 2 und Partisanen 3, oder mit kurzen Haudegen 4 oder mit Rappieren 5, welche an der Spitze Ballen haben, damit sie nicht tödtlich verwunden; oder mit dem Stoßdegen und Dolch 6 zugleich. Die Ringer 7, welche bei den Römern vor Zeiten nackt und mit Oel bestrichen waren, fassen einander an und bemühen sich, einer den andern zu Boden zu bringen, besonders durch Unterschlagung des Beines 8. Die Kämpfer 9 kämpften mit Fechthandschuhen und die Blindkämpfer führten mit den Fäusten einen lächerlichen Kampf, nämlich bei verbundenen Augen.

Divadlo. Die Schauspiele.

Na divadle 1, které postřeno bývá koberci 2 a oponami 3 zastřeno, hrajou (provozujou) se veselohry a truchlohry, ve kterých se představujou věci paměti hodné, jako ku příkladu příběh o synu marnotratném 4 a otci jeho 5, od něhož přijat jest, domů se vraceje. Hercové hrají nastrojení; šašek (šaškář) 6 provádí šprymy. Z diváků sedí přednější osoby v panských sedadlech 7; lid stojí v divadlišti 8 a tleská rukama, když se mu co líbí.

Auf der Schaubühne 1, welche mit Teppichen 2 bedeckt und mit Vorhängen 3 verhängt wird, werden aufgeführt Lustspiele und Trauerspiele, in welchen dargestellt werden denkwürdige Sachen; als zum Beispiel die Geschichte von dem ungerathenen Sohne 4 und seinem Vater 5, von dem er wieder aufgenommen wird, als er nach Hause kehrt. Die Schauspieler spielen verkleidet; der Komiker (Harlekin) 6 macht Possen. Unter den Zuschauern sitzen die Vornehmsten im Herrensitz (in den Logen) 7; das gemeine Volk steht auf dem Platze 8 und klatscht mit den Händen, wenn ihm etwas wohlgefällt.

Kejklířství.

Kejklíř 1 dělá rozličné kusy ohybností těla svého, brzo chodě po rukou 1, brzo skákaje skrz obruč 2 a jiné. Časem také tancuje 4 se strojenou tváří. Figlař 3 mamictví provádí z kešni. Provazolezec 5 chodí a skáká po (na) provaze, drže v ruce bidlo 6, nebo se věší za ruku nebo za nohu 7.

Die Gaukelei.

Der Gaukler 1 macht allerhand Stücke durch die Geschmeidigkeit seines Körpers, bald geht er auf den Händen 1, bald springt er durch den Reif 2 u. s. f. Zuweilen tanzt er 4 mit maskirtem Gesichte. Der Taschenspieler 3 spielt aus der Gaukeltasche. Der Seiltänzer 5 geht und hüpft auf dem Seile, hält in der Hand die Gewichtstange 6, oder hängt sich an eine Hand oder an einen Fuß 7, u. a. m.

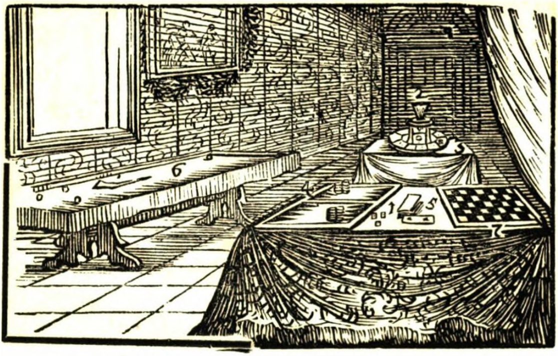

Hra na míč.

Na místě prostranném 1 hraje se na míč 2, jejžto jeden hází (zaráží) a druhý chytá i zpátky hází neb odráží pletenkou 3; a to je hra (nebo zábava) šlechtická k ohýbání těla. Balon 4, vzduchem (povětřím) nadutý skrze klapku, pod šírým nebem pěstí 5 se zaráží.

Das Ballspiel.

Auf einem geräumigen Platze 1 schlägt man den Ball 2, welchen der eine von den Spielern zuschlägt, der andere empfängt und zurück schlägt mit dem Racket 3; und dieses ist ein Spiel der Vornehmen zur Bewegung des Körpers. Der Ballon 4, von der Luft aufgeblasen mittelst des Ventils, wird unter freiem Himmel mit der Faust 5 geschlagen.

Hry. Die Spiele.

V kostky (v koty, v kůtky) 1 hrajeme buď kdo má víc, anebo pouštíme (házíme) je skrze nádobku (kubek) 2 na prkno 3, čísly (ciframi) popsané, a to jest hra karbaníkův (karbanická). Šťastně i chytře hrá se kameny (vrhcáby) na šachnici (vrhcábnici) 4 a v karty 5. Kuličkami, tyčí postrkovanými (rozháněnými) hráme na kulárně 6, kde toliko umění (umělost) panuje (vítězí). Nejdovtipnější hra jesti šach (hra v šachy) 7, kde říkaje dvě vojska polem se potkávají.

Mit den Würfeln 1 spielen wir entweder, wer die meisten Augen wirft, oder wir werfen sie durch den Trichter 2 auf ein Brett 3, welches mit Zahlen (Ziffern) bezeichnet ist, und dieses ist ein Spiel der Erzspieler oder Spieler von Handwerk. Mit Glück und Kunst spielt man mit Steinen auf dem Damenbrette 4 und mit den Karten 5. Mit Kugeln, die mit dem Tago gestoßen werden, spielen wir auf dem Billard 6, wo allein die Kunst herrscht (siegt). Das sinnreichste Spiel ist das Schachspiel 7, in welchem gleichsam zwei Kriegsheere gegen einander ziehen.

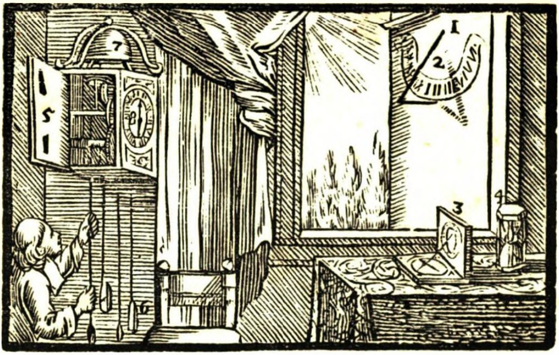

Hry dětské.

Chlapci hrávají buďto v ráže (kuličky hliněné) 1; buď házejíce kulí 2 do kuželek 3; buďto kuličku holí 4 zarážejíce skrze kroužek 5; buďto vlka 6 bičem 7 pohánějíce (otáčejíce); buďto z foukačky 8 a kuše 9 střílejíce, buď na chůdách (štihlách) 10 chodíce; aneb na houpačce 11 se rozhánějíce a se houpajíce.

Kinderspiele.

Die Knaben pflegen zu spielen entweder mit kleinen thönernen Kugeln (Schnellkugeln) 1, oder sie schieben die Kugel 2 nach den Kegeln 3; oder schlagen die Kugel mit der Keule 4 durch den Ring 5; oder treiben den Kreisel 6 mit der Peitsche 7, oder sie schießen mit dem Blasrohre 8 und Bogen (Armbrust) 9; oder gehen auf Stelzen 10 einher; oder bewegen und schaukeln sich auf der Schaukel 11.

Hodiny. **Die Uhrwerke.**

Hodiny rozměřují časy. Sluneční hodiny 1 ukazujou stínem ručičky (ukazovadla) 2, kolik je hodin, buď na stěně (zdi), buď na kompasu 3. Sypací (tekoucí) hodinky 4 okazujou čtyry částky (čtvrti) hodiny padáním písku, předtím kapáním vody. Samojdoucí (bicí) hodiny 5 čítají také noční hodiny otáčením koleček, z nichžto největší táhne se závažím 6, ostatní tížením svým táhnouc. Tak oznamuje (povídá) hodinu budto zvon 7 svým hlasem, bit jsa paličkou, anebo zvenčí ručička 8 svým se otáčením.

Das Uhrwerk theilt die Stunden ab. Die Sonnenuhr 1 weiset mit dem Schatten des Zeigers 2, wie viel Uhr es sei, entweder an der Wand oder im Compasse 3. Die Sanduhr 4 (Wasseruhr) zeigt die vier Theile der Stunde (Viertel) durch den Sandlauf, vor Zeiten durch den Wasserlauf. Die Schlaguhr 5 zählt auch die Nachtstunden durch Umtreibung der Räder, deren größtes gezogen wird von dem Bleigewichte 6, welches durch seine Schwere die andern zieht. Alsdann zeigt die Stunde entweder die Glocke 7 mit ihrem Klange, von dem Hammer geschlagen, oder auf der Außenseite der Zeiger 8 durch seine Umdrehung.

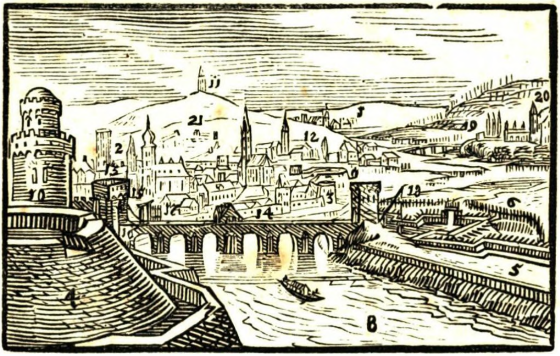

Hudební nástrojové.

Hudební nástrojové jsou, kteří vydávají hlas. Předně když se v ně bije, jako na cimbál 1 paličkou; na zvoneček 2 uvnitř kuličkou (srdéčkem) železnou; na řehtačku 3 v kolo obrácením; na brumlačku 4 v ústa danou prstem; na buben 5 a kotel 6 paličkou 7, jakož i na břinkadlo 8 s cimbálkem 9 a na tříhránek 10; potom na kterých struny se natahují a přebírají, jako na harfě 11 a na klavíru 12 oběma rukama; pravou toliko na loutně 13, při které krk 14, vršek 15 a kolíky jsou 16, jimižto struny 17 se natahujou nad stavítkem (kobylkou) 18, a na cithaře 19; na houslích 20 smyčcem 21 a na kolovrátku 23 vnitřním kolečkem, které se otáčí; při každém (tomto nástroji) berou se noty 22 levou rukou. Konečně, na které se píská, totiž ústy na píšťalu (flautu) 24, na šalamaji 25, na dudy 26, na cink 27, na troubu 28, na posoun 29; anebo měchy, jako varhany 30.

Musikalische Instrumente.

Musikalische Instrumente sind, die eine Stimme oder Schall von sich geben. Erstlich, wenn sie geschlagen werden, als die Cymbel 1 mit dem Schwängel; die Schelle 2 inwendig mit einem eisernen Klöpfel; die Klapper 3 durchs Umdrehen; die Maultrommel (das Brummeisen) 4 an den Mund gehalten mit dem Finger; die Trommel 5 und Pauke 6 mit den Schlägeln 7, wie auch das Hackebrett 8 sammt der Strohfiedel 9 und das Triangel 10; hernach die Instrumente, an welchen die Saiten aufgezogen und gerührt werden, als die Harfe 11 sammt dem Clavier 12 mit beiden Händen; mit der Rechten die Laute 13, woran der Hals 14, das Dach 15 und die Wirbel 16, an welchen die Saiten 17 angezogen werden über den Steg 18, und die Cither 19; die Violine (Geige) 20 mit dem Fiedelbogen 21, und die Leier 23 inwendig vom Rade, welches gedreht wird; bei jedem dieser Instrumente werden die Bünde 22 mit der Linken gegriffen. Endlich diejenigen, welche geblasen werden, mit dem Munde die Pfeife (Flöte) 24, die Schalmei 25, die Sackpfeife 26, die Zinke 27, die Trompete 28, die Posaune 29; oder mit Blasbälgen, wie das Orgelwerk 30.

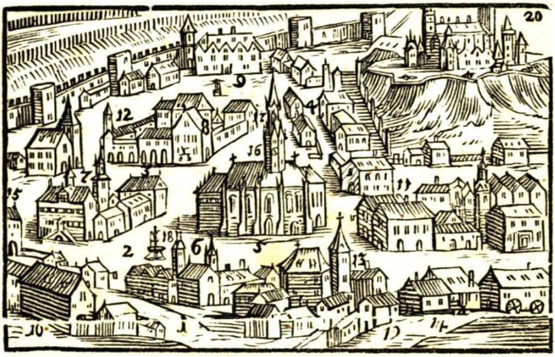

Město.

Ze mnoha domův bývá ves (vesnice, dědina) 1 nebo městečko (městec, městys) aneb město 2. To i ono se upevňuje i spojuje se hradbami (zďmi) 3, svalem 4, náspy 5 a kolím 6. Vnitř okolo zdí je městiště (parkan) 7, vně příkopa (příkop) 8. Na hradbách jsou bašty 9 a věže 10; hlídky (strážnice) 11 stojí na vyšších místech. Do města vchod jest (chodí se) z předměstí (podměstí) 12 branou 13 přes most 14. Brána má hřebeny (mříže zapadací, brlení) 15, zdvihací most 16, vrata 17, zámky a závory (zápory), jakož i šranky 18. Na předměstích jsou zahrady 19 a dvorce 20, jakož i hřbitovy (svatá pole) 21.

Die Stadt.

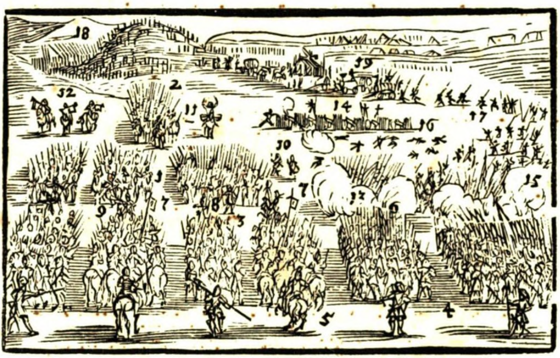
Viele Häuser bilden ein Dorf 1 oder einen Marktflecken, oder eine Stadt 2. Jener und diese wird befestigt und umgeben mit einer Mauer 3, mit dem Walle 4, mit Schanzen 5 und Pfahlwerk (Palissaden) 6. Innerhalb der Mauer ist der Zwinger 7, außerhalb der Stadtgräben 8. Auf der Mauer sind die Basteien 9 und Thürme 10; die Warten 11 stehen an erhabenen Orten. In die Stadt geht man aus der Vorstadt 12 durch das Thor 13 über die Brücke 14. Das Thor hat Fallgitter 15, Zugbrücken 16, Flügel 17, Schlösser und Riegel, wie auch Schlagbäume 18. In den Vorstädten sind Gärten 19 und Vorwerke 20, wie auch Kirchhöfe (Gottesäcker) 21.

Vnitřek města. Das Innere der Stadt.

V městě jsou ulice 1, kamenem dlažené; trhové (tržiště) 2, někde s loubími 3, a uličky 4. Obecní domové (stavení) jsou u prostřed města, kostel (chrám Páně) 5, škola 6, radní dům 7 a celnice (celna) 8. Okolo hradeb (zdí městských) a bran zbrojnice 9, obilnice 10, hostince, kavárny (kafírny), hospody a krčmy, veřejné kuchyně 11, divadlo 12, nemocnice 13. Na stranách stoky (odpadové nečistot) 14 a šatlava (vězení, žalář) 15. Na veliké (hlavní) věži jsou hodiny 16 a byt pro hlásné (strážné) 17. Po ulicích jsou studně (studnice) 18. Řeka 19 neb potok městem tekoucí slouží ke smývání nečistoty. Zámek 20 vyniká na nejvyšším místě města.

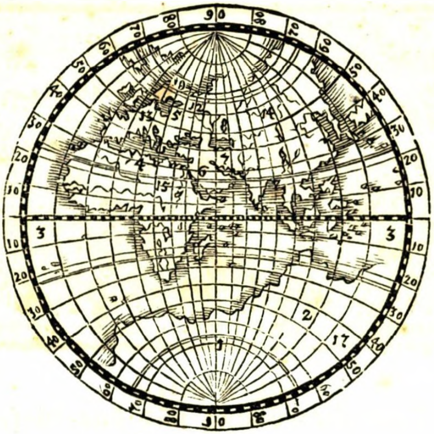
In der Stadt sind Gassen (Straßen) 1, die gepflastert sind, Marktplätze 2, an manchen Orten mit bedeckten Gängen 3, und Gäßchen 4. Gemeinhäuser (öffentliche Gebäude) sind mitten in der Stadt, die Kirche 5, die Schule 6, das Rathhaus 7, das Zollhaus 8. An der Mauer und an den Thoren das Zeughaus 9, das Kornhaus 10, die Gasthöfe, die Kaffeehäuser, die Wirthshäuser und Schänken, die Garküchen 11, das Schauspielhaus 12, das Siechenhaus 13. An abgelegenen Orten die Cloake 14 und das Gefängniß 15. Auf dem höchsten Thurme befindet sich die Uhr 16 und die Wohnung der Wächter (Thürmer) 17. Auf den Plätzen sind Brunnen 18. Der Fluß 19 oder Bach, welcher durch die Stadt fließt, dient zur Ableitung des Unrathes. Das Schloß 20 ragt hervor am höchsten Orte der Stadt.

Šik a bitva.
Die Schlachtordnung und das Gefecht.

Když se má bitva vésti, staví se vojsko v šik a dělí se na předek (čelo) 1, na středek, a na zadek (týl) 2 a křídla 3. Pěchota (pěší lid) 4 se míchá (dává, staví) mezi jízdu (jízdný lid, koňáky) 5. Onano dělí se na setniny, tato na švadrony; obé nazývá se vojskem. Onyno u prostřed mají korouhve (zástavy) 6, tito praporce 7. Jejich představení jsou desátníci, korouhevníci (praporečníci, zástavníci), poručíkové, setníci 8, podplukovníci 9, plukovníci (tisíčníci), a ze všech nejvyšší polní vůdce. Bubenníci 10 a kotelníci 11, jakož i trubači 12 do zbraně volají a vojáka rozněcují. Z počátku bitvy dávají se rány z ručnic (pušek) 13 a z kusův (děl) 14.

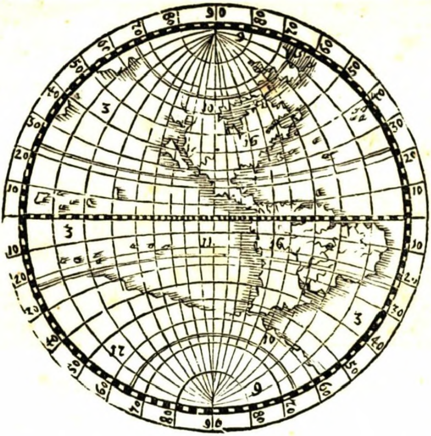
Wenn eine Schlacht zu liefern ist, so wird die Armee in Schlachtordnung gestellt und eingetheilt in das Vordertreffen 1, Mitteltreffen, Hintertreffen 2, und in die Flügel 3. Das Fußvolk (die Infanterie) 4 wird untermischt mit der Reiterei (Cavallerie) 5. Jenes wird eingetheilt in Compagnien, diese in Escadrons; beide heißen Truppen. Das Fußvolk führt in der Mitte Fahnen 6, die Reiterei Standarten 7. Ihre Befehlshaber sind die Korporale (Rottenmeister), Fähnriche, Lieutenants, Hauptleute 8, Obristlieutenants 9, Obristen, und das Haupt von allen der General (Feldherr). Die Trommelschläger 10 und Pauker 11, wie auch Trompeter 12 blasen Lärm und machen die Soldaten muthig. Im Anfange des Treffens wird Salve gegeben (geschossen) mit Musqueten 13 und Feldstücken 14.

Koule zemské půla východní.
Die östliche Halbkugel der Erde.

Země jest okrouhlá; protož vypodobniti se může ve dvou půlkulích. Obvod (okolek) její je tři sta šedesáte stupňů, z nichžto každý vynáší (dělá) patnácte mil německých čili v celku pět tisíc čtyry sta mil: a přece je jenom drobek (drobeček), přirovnáli-se k celému světu. Délku její měří zeměměřičové čárami podélními 1; šířku popříčními 2. Kolem ní jde veliké moře 3, do kteréhož mnoho jiných moří vtéká (vpadá), z nichžto jenom některá pro krátkost tuto uvodíme: středozemní 4, baltské 5, červené (rudé) 6, perské 7, chvalinské 8.

Die Erde ist rund; deßwegen kann sie in zwei Halbkugeln abgebildet werden. Ihr Umfang hält drei Hundert sechzig Grade (Stufen), deren jeder macht fünfzehn deutsche Meilen oder in Allem zusammengenommen fünf Tausend vier Hundert Meilen: und dennoch ist sie nur ein Punkt im Vergleich mit der ganzen Welt. Ihre Länge messen die Erdmesser mit Strichen 1; die Breite mit Querstrichen 2. Sie umfließt der Ocean oder das Weltmeer 3, in welches viele andere Meere sich ergießen, wovon wir der Kürze halber hier nur einige wenige anführen: das mittelländische Meer 4, das baltische Meer (der Belt) 5, das rothe Meer 6, das persische Meer 7, das caspische Meer 8.

Koule zemské půla západní.
Die westliche Halbkugel der Erde.

Koule zemská dělí se na pět pásů, z nichžto dva studení 9—9 jsou téměř neobyvatelní; dva mírní 10—10 a jeden horký 11 se obývají. Ostatek země rozdělena jest na kraje známé a neznámé. Oněchno je pět dílů světa, z nichžto Evropa 13, Asia 14 a Afrika 15 starý, Amerika jak polední 16 tak půlnoční 16, jížto obyvatelé k nám jsou nohama obráceni (protinožci) a polední Indie nový svět činí. Pak nacházejí se na obojím půlkulí, dole i nahoře, i po obou stranách 17—17, rozliční kusové země, kteří neznámými kraji se jmenujou. Bydlící na půlnoci (severu) 18 půl léta mají noc a (půl léta) den. V mořích je nekončené množství ostrovův.

Die Erdkugel wird getheilt in fünf Erdstriche, wovon die zwei kalten 9 — 9 fast unbewohnbar sind; die zwei gemäßigten 10 — 10 und ein heißer 11 werden bewohnt. Außerdem wird die Erde eingetheilt in bekannte und unbekannte Länder. Jene machen die fünf Welttheile aus, von denen Europa 13, Asien 14 und Afrika 15 die alte, Amerika, das mittägige 16 sowohl als mitternächtige 16, dessen Einwohner uns die Füße zukehren (unsere Gegenfüßler sind), und Südindien (Neuholland) die neue Welt ausmachen. Ferner finden wir in beiden Hälften der Erdkugel unten und oben, wie auch zu beiden Seiten 17 — 17, verschiedene Striche Landes, welche unbekannte Länder heißen. Die unter dem Nordpole 18 wohnen, haben ein halbes Jahr Nacht und ein halbes Jahr Tag. Unzählige Inseln schwimmen (so zu sagen) in den Meeren.

Koráb.

Koráb (lodí) 1 kupecký nežene se vesly, ale samou (jedinou) mocí větrův. V něm pozdvihuje se stežeň 2, ze všech stran ke krajům lodí provazy 3 upevněný, na kterém zavěšují se rejny (ráhna, žezla) 4 a na těch plachty 5, ježto proti větru se rozvinují 6 a za provazy 7 otáčejí. Plachty jsou: plachta veliká 8, plachta přední 9 a zadní 10. V předu je nos (špice) 11; v zadu se korouhvice (praporec) 12 staví. Na stežni je koš 13, hlasnice; a nad korunou korouhvička 14, větrův ukazovačka. Kotvou (kotvicí) 15 se lodí zastavuje. Olovnicí 16 se hloubka ohledává (skoumá). Plavící se chodí po palubě 17. Plavci běhají po chodbách lodních 18. A tak se přes moře plaví.

Das Schiff.

Das Schiff 1 (Kauffarteischiff) wird fortgetrieben nicht durch Ruder, sondern allein durch die Gewalt der Winde. In demselben wird aufgerichtet der Mastbaum 2, allenthalben an den Bord des Schiffes mit Seilen oder Tauen 3 befestigt, an welchen gehängt werden die Segelstangen 4, und an diese die Segel 5, welche gegen den Wind ausgespannt 6 und mit den Smeiten oder Leitauen hin und her bewegt werden. Die Segel sind folgende: das große Segel 8, das Vordersegel 9 und das Hintersegel 10. Am Vordertheile (Biet) ist der Schiffschnabel; auf dem Hintertheile 11 wird die Flagge 12 aufgesteckt. Am Mastbaume ist der Mastkorb 13, die Warte des Schiffes; und über der Krone die Wetterfahne 14, als Anzeiger der Winde. Mit dem Anker 15 wird das Schiff angehalten. Mit dem Senkblei 16 wird die Tiefe des Wassers ausfindig gemacht. Die Schiffenden spazieren auf dem Verdeck (Schiffboden) 17. Die Bootsleute laufen in den Schiffgängen 18. Und auf diese Art setzt man über Meere.